

IDENTIFIKACIJA I ATRIBUCIJA NA (SUPRA)SINTAKTIČKOJ RAZINI U HRVATSKOME JEZIKU

DARKO VASILJ, ANA ŽAGMEŠTER,
IVA NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, Hrvatska,
darko.vasilj2000@gmail.com, ana.zagmester@gmail.com, inazalev@ffzg.hr

Sažetak U članku se razmatra izražavanje kategorijskih odnosa identifikacije i atribucije na (supra)sintaktičkoj razini u hrvatskome jeziku. Kada je riječ o kroatističkoj jezikoslovnoj literaturi, o tim se kategorijskim odnosima raspravlja u okviru kopolativnih i semikopolativnih predikata, tj. značenjskoga statusa imenske riječi u službi predikatnoga imena. Kategorijske odnose identifikacije i atribucije moguće je izraziti na svim sintaktičkim razinama, pa ćemo ih razmatrati na razini riječi, spoja riječi (sintagmema), jednostavne i složene rečenice te na suprasintaktičkoj razini, tj. na razini teksta. Cilj je rada ponuditi sustavan prikaz izražavanja identifikacije i atribucije na (supra)sintaktičkoj razini u hrvatskome jeziku te ga potkrijepiti zapažanjima o izražavanju tih kategorijskih odnosa u drugim slavenskim jezicima poput ruskoga i makedonskoga.

Ključne riječi
identifikacija,
atribucija,
(supra)sintaktička
razina,
hrvatski jezik,
slavenski jezici

IDENTIFICATION AND ATTRIBUTION AT THE (SUPRA)SYNTACTIC LEVEL IN CROATIAN

DARKO VASILJ, ANA ŽAGMEŠTER,
IVA NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ

University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia,
darko.vasilj2000@gmail.com, ana.zagmester@gmail.com, inazalev@ffzg.hr

Abstract The article discusses the expression of categorical relations of identification and attribution at the (supra)syntactic level in the Croatian language. Within the Croatian linguistic literature, these categorical relations are discussed within the framework of copulative and semi-copulative predicates, i.e. the semantic status of the noun in the function of the nominal predication. Categorical relations of identification and attribution can be expressed at all syntactic levels, so we analyse them at the level of word, syntagmeme, simple and complex sentences and at the suprasyntactic level, i.e. at the text level. The aim of this paper is to offer a systematic presentation of the expression of identification and attribution at the (supra)syntactic level in the Croatian language, and to support it with observations on the expression of these categorical relations in other Slavic languages such as Russian and Macedonian.

Keywords:
identification,
attribution,
(supra)syntactic
level,
Croatian language,
Slavic languages

1 Uvod

U okviru kroatističke literature te literature koja se bavi drugim jezicima štokavskoga narječja sintaktička se istraživanja kategorijskih značenja uglavnom bave vremenskim (npr. Badurina 2013; Belaj 2013; Pranjković 2013), prostornim (npr. Pranjković 2013, 2016), načinskim (npr. Palić 2007; Pranjković 2013), uzročnim (npr. Prosoli 1978; Kovačević 1988_a), koncesivnim (npr. Prosoli 1975; Milošević 1986; Kovačević 1988_b; Pranjković 2001; Nazalević Čučević i Cvitanušić Tvico 2012) i sl. Kategorijskim značenjima identifikacije i atribucije uglavnom se pristupa posredno, i to u okviru gramatičkoga ustroja jednostavne rečenice – imenskoga predikata (npr. Belaj, Tanacković Faletar 2014, 2017; Brač 2018; Nazalević Čučević 2020), imenskoga predikatnoga proširka ili predikatnoga atributa (Peti 1979; Marković 2009; Brač 2018) te sročnoga (kongruentnoga) i nesročnoga (nekongruentnoga) atributa (npr. Znika 2008; Omerović 2011; Palić 2015; Belaj, Tanacković Faletar 2017). Dakako, posredno se analiziraju i na razini zavisnosložene rečenice, u prvome redu atributne (npr. Znika 2008; Belaj, Tanacković Faletar 2020). Kako se kategorijski odnosi identifikacije i atribucije mogu razmatrati na svim sintaktičkim razinama, cilj je rada doprinijeti njihovu opisu sustavnim pregledom. Nazive *identifikacija* i *atribucija* preuzimamo od I. Brač (2018),¹ koja pod njima objedinjuje značenja nominativnih, instrumentalnih i drugih dopuna kopulativnih i semikopulativnih predikata.² S obzirom na to da kategorijskim značenjima identifikacije i atribucije pristupamo sustavno, te ćemo nazive rabiti za izricanje identifikacije i atribucije na razini riječi, spoja riječi, jednostavne rečenice, složene rečenice te na razini teksta. Pritom pod kategorijskim značenjem identifikacije podrazumijevamo izricanje jednoznačnosti kojega referenta (npr. *To je Ivan, Ivan je susjed, Susjed Ivan, koji ima vikendicu u Pulj, pozvao nas je na kećerino vjenčanje, Susjed, kako ste?*), a pod atribucijom izricanje svojstava ili obilježja kojega referenta (npr. *Ivan je zabrinut, Ivan je zabrinut otac, Zatekla sam ga zabrinuta u razgovoru s kećeri, On je zabrinut, a*

¹ Podlogu tim nazivima I. Brač (2018: 113) vidi kod R. D. van Valina i R. J. LaPolle (1997: 102–103), koji identifikacijskim konstrukcijama (*identificational constructions*) i atribucijskim konstrukcijama (*attributive constructions*) nazivaju rečenice s predikatima ustrojenima od glagola *biti* (*be*) i predikatne dopune – *be'* (*x*, [*pred'*]), tj. *Sam is a policeman, Mary is tall*. O značenju identifikacije, što spominje i Brač, govore i G. Tanacković Faletar i B. Belaj (2010: 148, 156–157) analizirajući predikatni instrumental. Navode da se u rečenicama tipa *Proglasili su ga predsjednikom* akuzativni referent identificira s imenskim dijelom predikata u čijoj je službi imenica, a da se u rečenicama tipa *Proglasili su ga ludim* akuzativnom referentu pripisuje kakvo obilježje, što se izriče obično pridjevom.

² I. Brač (2018: 113) navodi da je „dopuna identifikacijska imenska skupina ili atribut uz kopulativni glagol *biti* i uz semikopulativne glagole“. Kako bi se izbjegla funkcionalna i značenjska nivelacija („atribut uz kopulativni glagol“), smatramo da je bolje govoriti o tome da službu dopune ima imenska riječ ili skupina identifikacijskoga ili atribucijskoga značenja uz kopulativne i semikopulativne glagole.

ona bezbrižna, Vidjela sam Anina oca koji je uvijek zabrinut, On svaki posao voli zakomplicirati. Takav će nam samo usporiti rad na projektu). Analiza identifikacije i atribucije u hrvatskome podržana je analizom nekih njihovih osobitosti u drugim slavenskim jezicima poput makedonskoga i ruskoga kako bi se ukazalo na značajnije razlike i sličnosti te uputilo na izazove budućih istraživanja tih kategorija. Primjere na kojima se temelji pregled identifikacije i atribucije djelomično su osmislili autori. Neki su primjeri preuzeti iz jezikoslovne literature na koju se poziva (npr. Van Valin i LaPolla 1997; Jahić, Halilović, Palić 2004; Piper i sur. 2005; Tanacković Faletar, Belaj 2010), književnih djela (npr. *Полторы комнаты* J. Brodskoga) i *Hrvatskoga mrežnog korpusa (hrWaC, v. Ljubešić i Klubička 2014)* te su u načelu skraćeni radi zornosti.

2 Identifikacija i atribucija na razini riječi i spoja riječi

Kada je riječ o izricanju identifikacije i atribucije na razini riječi, jasno je da su ta kategorijska značenja u prvomu redu sadržana u imenskim riječima, i to imenicama, pridjevima, zamjenicama i brojevima. Izvan rečeničnoga ustroja imenicama u nominativu identificiraju se, odnosno jednoznačno određuju i imenuju bića, stvari, pojave itd., npr. *Ivan, susjed, kolega, vikendica, Pula, vjetar*. Na sintagmatskoj ili rečeničnoj razini njima se označuju bića, stvari, pojave i sl. čije se svojstvo određuje primjerice pridjevom ili prilogom, npr. *oštar vjetar, vikendica lijevo*, i obrnuto – njima se može označiti identitet ili svojstvo drugoga predmeta, npr. *susjed Ivan, Sve je znala, štreberica*. Pridjevi³ imaju značenje kakva svojstva, npr. *zabrinut, bezbrižan, dobrosusjedski, susjedov*. Na razini spoja riječi ili rečenice razvidno je da se njima označuju svojstva predmeta označenih imenicom uz koju stoje (Silić, Pranjković 2005: 240), npr. *zabrinut susjed, susjedova vikendica, Dok sam odrastala, dobrosusjedski odnosi nisu bili bajka, već stvarnost*. Svojstvo je sadržano i u zamjenicama, posebice posvojnima, npr. *moj, tvoj, naš, svoj*. Da se svojstvo izraženo zamjenicom odnosi na kakav predmet, da upućuje primjerice na njegova nositelja, postaje, dakako, razvidno tek na razini spoja riječi, npr. *moj susjed, vaš susjed*, odnosno rečenice, npr. *Upoznala sam ih sa svojim susjedom, Ivan je moj susjed, a ne njegov*. Zamjenicama, u prvome redu ličnima i pokaznima, izražava se i identifikacijsko značenje, što je posebice vidljivo na rečeničnoj i tekstnoj razini: *To nisam ja, to je on, Za razliku od mojega šefa njihov je uporan i neustrašiv. Taj je nezaustavljiv. Tog baš ništa neće spriječiti da postigne svoj cilj*. Sve se

³ O pridjevu u hrvatskome v. monografiju I. Markovića (2010).

navedeno odnosi i na brojeve, u prvomu redu redne, kojima je moguće izraziti i identifikaciju i atribuciju, npr. *prvi, drugi, stoti*, usp. *prvi susjed, drugi kat, stota obljetnica*; *Ja sam mu uvijek prva, Pogledala sam kolegicu koja je stajala kraj mene i smjškala se jer je njoj to bilo negdje stoto izlaganje kamerama, Sljedeći je Seminar pedeseti*. Razvidno je da se ti kategorijski odnosi osim imenskim riječima mogu izraziti i priložima, npr. *vikendica lijevo, red desno; Čini se umorno*. Iz ovoga kratkog pregleda jasno je kako riječ kao sintaktička jedinica identifikacijski i atribucijski potencijal ispunjava tek u odnosu s drugim riječima, tj. u okviru viših sintaktičkih razina – sintagmatske, rečenične ili tekstne.

Na sintagmatskoj razini identifikaciju i atribuciju razmatramo u okviru tzv. odredbenih spojeva riječi ili odredbenih sintagmema, u kojima zavisni tagmem određuje glavni na način da ga identificira ili atribuiru, tj. određuje po svojstvu. U jedinici više sintaktičke razine – rečenici – zavisni članovi sintagme dolaze u službi nesamostalnih članova rečeničnoga ustroja – apozicije i atributa – te u načelu oni u službi apozicije identificiraju predmet uz koji stoje, a oni u službi atributa označuju svojstvo ili obilježje kojega referenta. Odredbeni spojevi u hrvatskome mogu nastati trima tipovima gramatičkih veza: sročnošću ili kongruencijom (1), upravljanjem ili rekcijom (2) te pridruživanjem (3):

- (1a) duboka Cetina
- (1b) rijeka Cetina
- (1c) Hotel Cetina
- (1d) gratis / super putovanje
- (1e) top student

- (2a) rijeka snova
- (2b) Cetina kod Sinja

- (3a) prtok desno
- (3b) putovanje uzvodno

Za odredbene je spojeve riječi tipična sročnost ili kongruencija (1). Kod sintagmema s pridjevnim riječima tipa (1a) sročnost je u načelu potpuna jer se pridjevske riječi mogu prilagoditi imenicama, tj. podudarati se s njima u rodu, broju i padežu, za razliku od imenica, koje s drugom imenicom ne moraju potpuno kongruirati (1c). Dolaze li u funkciji zavisnoga tagmema nepromjenjivi pridjevi stranoga podrijetla

(1d),⁴ iako bi se moglo govoriti o pridruživanju jer zavisni tagmem nije promjenjiv (usp. 3a), smatramo da je u dubinskoj strukturi riječ o sročnosti, ali ne i na površinskoj jer nema morfološke vidljivosti imenskih gramatičkih kategorija, usp. *gratis putovanje, gratis putovanja, gratis torbica; Svi posjetitelji imat će priliku uživati u besplatnoj roštiljadi, degustacijama i gratis poklonima*. Navedenim pridjevima treba dodati i one nastale preobrazbom ili konverzijom (1e), točnije adjektivizacijom ili popridjevljenjem (Marković 2013: 81), npr. *top, zakon, mrak*, pa u spojevima riječi zbog nepromjenjivosti stoje u odnosu nepotpune sročnosti s glavnim tagmemom, npr. *top student, zakon žena, mrak film*, što se zornije vidi iz primjera rečenica: *Citostatik temodal je top lijek s top cijenom, Štošta se daje napisati o mrak komadu što krasno pjeva i još bolje glumi*. Nepotpuna je sročnost primjerice u ruskome jeziku šire zastupljena nego u hrvatskome. U ruskome morfološka vidljivost gramatičkih kategorija izostaje i kod razmjerno frekventnih posvojnih zamjenica trećega lica jednine i množine, pa nasuprot hrvatskim primjerima *njegov stol, njegova žena, njegovo more* u ruskome stoje primjeri s nepromjenjivim zamjениčkim oblicima *его стол, его жена, его море*.⁵ Morfološka vidljivost pojedinih gramatičkih kategorija izostaje i kod imenica stranoga porijekla, kao i u poljskome. Riječ je o skupini nesklonjivih imeničkih posuđenica i imena na specifične gramatičke morfove, npr. *военный атташе, Пятая авеню, горячий/горячее какао, дождливый Чикаго, темный Гёте*. Za razliku od posvojnih zamjenica navedene imenice sadrže kategoriju roda s kojom je pridjev u gramatičkome odnosu sročnosti. Ipak, navedene su imenice nesklonjive, pa je sročnost s pridjevom nepotpuna, što je posebice vidljivo promotre li se sintagme tipa *Они встретили военного атташе, Он шел по Пятой авеню, Она заказала горячее какао, Училась в дождливом Чикаго, Ей не нравилось читать темного Гёте*. Makedonski je jezik, s druge strane, slavenski jezik analitičke deklinacije balkanskoga tipa, pa se u okviru gramatičkoga odnosa slaganja govori o sročnosti u rodu i broju. Kada je riječ o pridjevima stranoga porijekla u službi zavisnoga tagmema, valja spomenuti da u makedonskome uz to što nemaju promjenu u rodu i broju izostaje i vezanje takvih pridjeva članskim morfovima, npr. *тазе Американец, тазе туришија, тазе овошије, тазе палачинки; Мини палачинките се нов тренд, а особено ги сакаат децата* za razliku od *нов Американец, свежа туришија, свежо овошије, свежи палачинки; Свежото овошије е подобар избор отколку сокот*. Imenice stranoga podrijetla kao i sve druge podliježu u

⁴ Pridjeve koji dolaze u službi zavisnoga tagmema u (1d) I. Marković (2018: 313) svrstava u skupinu pridjeva *θ*-vrste, za koju navodi da joj pripadaju „nepromjenljivi pridjevi (mocijski se ne mijenjaju, rijetko se podvrgavaju komparaciji, uopće rijetko su baza za daljnu derivaciju)“, usp. i *bež/roza haljina, metalik siva, fer postupak, košer jelo*.

⁵ Riječ je, zapravo, o okamenjenim genitivnim oblicima ličnih zamjenica.

makedonskome analitičkoj deklinaciji, usp. *Taa gu počesti co monol nujalok* i *Taa gu počesti co monlo kakao*.

3 Identifikacija i atribucija na razini jednostavne rečenice

Identifikaciju i atribuciju na razini jednostavne rečenice razmatramo u okviru gramatičkoga ustroja rečenice, tj. članova rečeničnoga ustroja – imenskoga predikata, imenskoga predikatnoga proširka te atributa i apozicije.

Kada je riječ o imenskome kopalativnome predikatu, u hrvatskome ga čine koji od oblika kopalativnoga glagola *biti* i imenska ili priložna riječ u službi predikatnoga imena:

- (4a) On je gradonačelnik / naš / nepotkupljiv / peti.
- (4b) On nije kao prethodnici.
- (4c) On je nepotkupljiva karaktera.
- (4d) On je bez afere.
- (4e) Tvoje je mišljenje uvijek nasuprot našem.
- (4f) Mi smo za poštivanje epidemioloških mjera.
- (4g) Taj je izvještaj o prošlotjednoj epidemiološkoj situaciji.
- (4h) Dugo je bio profesorom na fakultetu.
- (4i) On je dobro.

Uz glagolski dio (kopulu) predikatni ustroj čini dakle i imenski dio ili predikatno ime, u čijoj službi dolaze imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi u nominativu (4a), u nominativu s poredbenom česticom *kao* ili *kao i* (4b), besprijedložnome (4c) ili prijedložnome genitivu (4d), prijedložnome dativu (4e), akuzativu (4f), lokativu (4g), besprijedložnom instrumentalu (4h). U njegovoj službi može doći i prilog (4i). Drugim riječima, identifikacija i atribucija kao leksičko značenje predikata izražavaju se imenskom ili priložnom dopunom (v. Nazalević Čučević 2020: 207–208). U kontekstu izražavanja trajnoga ili privremenoga svojstva, odnosno trajne ili privremene identifikacije korisno je osvrnuti se na konkuriranje instrumentala nominativu uz kopalativni glagol. Naime, nositelj identifikacije, tj. rečenični subjekt identificira se sa sadržajem imenskoga dijela predikata, u čijoj je službi imenica u nominativu ili instrumentalu, npr. (5–7):

- (5) On je Ivan / On je ljudsko biće / On je liječnik / Bio je liječnik.
- (6) On je dobar / pošten / skroman / vrijedan.

(7) Bio je liječnikom / predsjednikom / sudionikom prosvjeda / razlogom raspada koalicije.

Iz primjera tipa (5) razvidno je da se nominativom izriče identifikacija ili koje inherentno svojstvo kao u (6). Nominativu u službi predikatnoga imena konkurira instrumental (7),⁶ pri čemu u tom padežu, najčešće u perfektu ili futuru, mogu dolaziti imenice kojima se izražava zanimanje (npr. *liječnik, trener, ministar*), nosilac čelne funkcije ili organizacije (*predsjednik, dekan, ravnatelj*), osoba koja je dio čega (*član, sudionik, pripadnik*), uzrok ili uzor čemu (*razlog, uzrok, primjer*) i sl. (Brač 2018: 152), iz čega proizlazi da se instrumentalom izriče koje privremeno svojstvo. U (4h, 7) upotreba je instrumentala na mjestu nominativa manje obilježena i zbog porabe perfekta – i njime je izražena veća kognitivna udaljenost između nositelja identifikacije i svojstva te identifikacije i svojstva. Upotreba se instrumentala smatra markiranom ili gramatički neovjerenom kada je konceptualna odvojivost dvaju entiteta minimalna, usp. *On je Ivan, *On je Ivanom; Bio je dobar i vrijedan čovjek, *Bio je dobrim i vrijednim čovjekom* (v. Belaj, Tanacković Faletar 2014: 477). Drugim riječima, minimalna se kognitivna udaljenost nositelja i identifikacije ili atribucije izražava nominativom kao u (4a, 5–6), a veća instrumentalom (4h, 7). Kada je riječ o ruskome, predikatni instrumental uz kopalativni glagol⁷ ima tendenciju istiskivanja predikatnoga nominativa, osim u prezentu, te se semantička i stilaska razlika dvaju padeža u službi predikatnoga imena sve više gube (Valgina 1973: 96).⁸ Opreka između inherentnoga ili trajnoga i privremenoga ili promjenjivoga svojstva nerijetko se izražava pridjevskim vidom – kratkom formom pridjeva izriče se privremeno svojstvo, a tzv. punom (dugom) formom trajno, usp. – *Я болен (Trenutačno sam bolestan)* i *Я больной* (v. Borkovskij, Kuznecov 2006: 338–339).⁹ Kada je riječ o

⁶ O nominativno-instrumentalnome konkuriranju uz kopalativni glagol, značenjskim i stilskim razlikama, ograničenju glagolskoga vremena, pridjeva i imenica u hrvatskome v. npr. Belaj i Tanacković Faletar 2014, Brač 2018. U ruskome v. npr. Valgina 1973, Borkovskij – Kuznecov 2006, Geist 2006.

⁷ U ruskome se kopalativni glagol *biti* (*быть*) u načelu ne rabi u prezentu, nego u ne-prezentu, usp. *Я О студент(ам)* i *Я был/буду студент(ам)*. Konstrukcije koje pri izostavljanju kopalativnoga glagola *biti* u hrvatskome odaju nijansu stilске obilježnosti ili neposrednosti u ruskome funkcioniraju kao sasvim neutralne (usp. *Mladost – ludost i Знание – сила*) (usp. Barić i sur. 1997: 404). S druge strane, u svečanijim će se prilikama ili kada se što naglašava i u ruskome rabiti oblici trećega lica jednine i množine *есть* i *есть*, pri čemu je potonji izrazito rijedak, npr. *Правда есть правда* (v. Bailyn 2012: 76). Kopalativnoga je značenja i glagol *являться*, koji se obično smatra glagolom biranijega stila. Dopuna mu je u prvome redu instrumentalna, npr. *Я являюсь/являлся/буду являться студентом*.

⁸ U rusističkoj se literaturi ističe kako su se instrumentalni oblici u jezičnoj povijesti poglavito javljali u živome, narodnome jeziku te kako stoje u suprotnosti prema nominativu, na čiju je uporabu utjecao staroslavenski (Borkovskij – Kuznecov 2006: 334–335). Dominacija instrumentala prisutna je i u ukrajinskome (Shevelov 1993: 180, Brač 2018: 144), naravno uz ograničenje glagolskoga oblika, pa u prezentu uz kopulu obično dolazi nominativ.

⁹ I dok se u ruskome tzv. puni (dugi) oblik pridjeva rjeđe rabi, u bliskim (istočnoslavenskim) jezicima, bjeloruskome i ukrajinskome, pridjev u službi predikatnoga imena obično dolazi u dugome obliku (*ibidem*: 342; v. i Mihaljević 2014: 96).

južnoslavenskim jezicima osim hrvatskoga te izuzmu li se makedonski i bugarski kao jezici analitičke deklinacije, predikatno ime kopulativnih predikata u prvome redu dolazi u nominativu – u slovenskome je obvezan oblik dopune i uz kopulativne i uz semikopulativne glagole (usp. Toporišič 2000: 612), u suvremenom srpskom jeziku instrumental u rečenicama tipa *Taj mu je revolucionar bio uzorom* zamijenjen je nominativom (Piper i sur. 2005: 239), u bosanskome uz kopulu u prvom redu dolazi nominativ – instrumental je uobičajen kada se kopulativnim glagolom izriče prošlo vrijeme, npr. *U to doba bjeh junakom*, a izrazito je stilski obilježen kada je kopulativni glagol u prezentu (Jahić, Halilović, Palić 2004: 366).

Prethodno je bilo riječi o izražavanju identifikacije i atribucije u okviru kopulativnoga predikata. Kada je riječ o semikopulativnome predikatu, valja napomenuti da mu ustroj u hrvatskome čine neprijelazni i prijelazni semikopulativni glagoli i imenska ili priložna dopuna sa značenjem identifikacije ili atribucije. Neprijelaznim semikopulativnim glagolima tipa *postati/postajati, ostati/ostajati, praviti se/napraviti se, zivati se/nazivati se* (v. Silić, Pranjković 2005: 291) izriče se u prvome redu pripisivanje kakva svojstva subjektu, a obavijest o atribucijskome ili identifikacijskome sadržaju prenosi se ovisno o glagolu predikatnim imenom u nominativu ili instrumentalu te prilogom, v. (8):

- (8a) Čini se nepotkupljiv / nepotkupljivim / kao nepotkupljiv / nepotkupljivo.
- (8b) Ostao je predsjednik / predsjednikom.

Prijelaznim semikopulativnim glagolima tipa *smatrati, držati, zivati/nazivati, imenovati, prikazati/prikazivati* (v. *ibidem*) izriče se pripisivanje atribucijskoga (9a) ili identifikacijskoga sadržaja (9b) objektu. Sadržaj koji mu se pripisuje izriče se predikatnim imenom u instrumentalu, ali i drugim padežima, tj. prijedložno-padežnim izrazima:

- (9a) Drže ga nepotkupljivim / za nepotkupljiva / kao nepotkupljiva.
- (9b) Proglasili su ju predsjednicom / za predsjednicu.
- (9c) Nazvali su ga Ivan.
- (9d) Zovu ga Ico / Zvali su ga Ico.
- (9e) Zovu ga ocem / Zvali su ga ocem.

Iako se navodi da „imenski dio predikata s prijelaznim semikopulativnim glagolima dolazi, i to obvezatno, u instrumentalu“ (*ibidem*), iz primjera je jasno da uz

instrumental dopuna može biti i u drugim padežima. Kao i u okviru kopulativnoga predikata, korisno je spomenuti nominativno-instrumentalno konkuriranje uz glagol *zvati/nazvati*. Umjesto nominativa u (9c–d) predikatno ime ne može biti izrečeno instrumentalom jer bi se njime, kao što je prethodno objašnjeno, upućivalo na veću kognitivnu udaljenost imena i njegova nositelja, usp. **Nazvali su ga Ivanom*. Identifikacija se kao nulti stupanj odvojivosti imena i njegova nositelja izražava nominativom, pa je on jedini mogući oblik predikatne dopune. S druge strane, u rečenici (9e) imenicom u instrumentalu označava se subjektivno pripisivanje nekih uže ili šire shvaćenih osobina objektu – njome je imenovana osoba u funkciji oca, a ne biološki otac, što svojstvo kodirano instrumentalom čini više odvojivim od objekta. Zato je instrumental neobilježen u odnosu na nominativ.¹⁰ I time se potvrđuje postavka kognitivnih gramatičara da se instrumentalnom dopunom, sada uz semikopulativni glagol, kodira značenje veće kognitivne udaljenosti između svojstva ili identifikacije i nositelja, npr. *proglasiti, imenovati, smatrati, držati* + I, dok nominativ dolazi uz prijelazne semikopulativne glagole kojima se izriče nulti stupanj konceptualne odvojivosti imena i njegova nositelja (Belaj, Tanacković Faletar 2014: 476), v. (9c–d). U južnoslavenskim jezicima poput bosanskoga i srpskoga u skladu s iznesenim postavkama o ograničenju padežne dopune kognitivnom udaljenošću nositelja identifikacije i atribucije i same identifikacije i atribucije kao dopuna semikopulativnim glagolima alterniraju nominativ i instrumental, ali i druge dopune, npr. prijedložno-padežni izraz u akuzativu. Zanimljiv primjer navodi H. Bulić (2011: 33) ilustrirajući instrumental u funkciji predikativa, tj. dopune semikopulativnome glagolu: ... *niko je nije ni zvao Ibrahimbegovicom, nego njenim vlastitim imenom, Namka-hanumom, a još više njenim nadimkom*. Smatramo kako se instrumentalu u primjerima tipa *zvati vlastitim imenom* ili *zvati nadimkom* treba pripisati značenje načina, tj. treba ga promatrati kao instrumental u službi obvezne adverbijalne dopune. Instrumentalu u tome značenju ne konkurira nominativ, usp. **Nisu ga zvali ime, nego nadimak*, nego lokativ s prijedlogom *po*, usp. *Nisu ga zvali po imenu, nego po nadimku*. S druge strane, u primjerima tipa *zvati koga Ibrahimbegovicom* ili *zvati koga Namka-hanumom* instrumentalom se kodira identifikacija, tj. odredbeno značenje, pa u takvim primjerima, iako izrazito stilski markiran, konkurira nominativu. Kada je riječ o semikopulativnim glagolima u istočnoslavenskim jezicima, na primjeru ruskoga treba reći kako su se oni već u drevnim spomenicima pojavljivali uz predikatno ime u instrumentalu (iznimka su

¹⁰ O semantičkoj vrijednosti nominativa, prijedložnoga akuzativa i instrumentala u semikopulativnome predikatu v. više u Belaj i Tanacković Faletar (2014) i Brač (2018).

tzv. glagoli davanja imena). I u suvremenome jeziku gotovo uvijek dolaze uz instrumental (usp. Borkovskij, Kuznecov 2006: 336–338), npr. *С другой стороны, насколько я помню, она хотела, чтобы я стал художником, ... для памяти это наблюдение должно показаться оскорбительным, ... что ее муж остается заложником, гарантией ее возвращения.*

Predikat može biti proširen imenskim predikatnim proširkom, predikatnim atributom ili sekundarnim predikatnom. U njegovoj su službi imenske riječi sročne sa subjektom ili objektom (Silić, Pranjković 2005: 292), pa uz to što donosi dodatnu obavijest o radnji, imenskim se predikatnim proširkom izriče značenje svojstva njezina vršitelja (10a–c) odnosno predmeta zahvaćena radnjom (10d–e).¹¹

(10a) Pakirao je stvari bijesan.

(10b) Spavao je otvorenih očiju.

(10c) Vratio se s ljetovanja kao nov čovjek.

(10d) Našli su ga ranjena¹²/jadnika.

(10e) Našli su ga u ranama.

U ruskome pridjevi predikatnih proširaka dolaze u dugome pridjevskome obliku¹³ te u padežu kojega je objekt – akuzativu, npr. *Они нашли старика мокрого, но еще живого*, genitivu, npr. *Она боится Виктора пьяного*, dativu, npr. *Анна ему дала деньги взволнованному*. Svim tim padežima objekta konkurira instrumental, koji je u toj službi postao uobičajen, npr. *Она боится Виктора пьяным, Они нашли старика мокрым, но еще живым, Анна ему дала деньги взволнованным* (v. opsežnije kod Franks 1995: 222; Brač 2018: 185–191). I iz hrvatskih i iz ruskih primjera predikatnih proširaka razvidno je da dva predikata, primarni i sekundarni, dijele isti vremenski okvir (Šarić 2008: 23), što je razvidno i iz parafraze (10a): *Pakirao je stvari. Za to je vrijeme bio bijesan*. Jasno je i da se radnja izrečena sekundarnim predikatnom, koja dakle istovremeno predstavlja svojstvo subjekta ili objekta, dogodila prije one izrečene glavnim predikatnom (*ibidem*), usp. (10d–e) i *Našli su ga. Već je bio ranjen/u ranama*.

¹¹ O predikatnome proširku u hrvatskome v. npr. Peti (1979), Marković (2009), Šarić (2008), Brač (2018), u slovenskome Toporišič (2000: 618–619), u makedonskome Minova-Gjurkova (1994: 180–181), u srpskome Piper i sur. (2005: 330–332), u ruskome Akimova i sur. (2009) itd.

¹² Hrvatska standardnojezična norma nalaže uporabu neodređenih pridjeva u službi predikatnih atributa. U razgovornome se stilu odstupa od porabe neodređenoga pridjeva kod pridjevskih predikatnih proširaka sročnih s objektom u službi kojih je imenica ili zamjenica jednine muškoga roda, npr. *Zatekla je sina u kući gladnog i žednog, Promatrala ga je uironjenog u posao*.

¹³ Kratki su oblici izgubili deklinaciju i mijenjaju se samo po rodu i broju.

Kada je riječ o izražavanju identifikacije i atribucije u okviru jednostavne rečenice, nakraju treba spomenuti i atribut i apoziciju, specijalizirane za izražavanje tih kategorijskih odnosa. O atributu smo ponešto rekli u poglavlju o izražavanju identifikacije i atribucije na razini riječi i odredbenih spojeva riječi (v. 2). Na temelju rasprave o predmetnim kategorijskim odnosima nastaviti ćemo se na propitivanje „funkcije i mjesta apozicije u rečenici“ (Vlastelić 2007: 271).¹⁴ Naime, u tradicionalnim se gramatičkim opisima polazi od toga da je odredbenica s lijeve strane određenice, tj. da imenica kao zavisni tagmem dolazi s lijeve strane glavnoga tagmema, određujući ga pobliže, npr. *grad Požega, općina Lovran, grad Vinkovci* (npr. Raguž 1997; Silić, Pranjaković 2005; Barić i sur. 1997). Iz (11) razvidno je da o lijevome članu spoja, tj. onome koji se tumači kao zavisni ovisi predikatna sročnost:

(11a) Grad Požega dao je potporu učenicima.

(11b) Općina Lovran raspisala je nove izbore.

(11c) Grad Vinkovci imao je još jednu prekrasnu jesen.

U (11) članovi se odredbenih spojeva riječi odnose na što neživo te se ne podudaraju u rodu (11a–b) ili u broju (11c). Oblikom glagola u predikatu upravlja prvi član, a ne vlastito ime, koje se tradicionalno uzima kao glavni član spoja. Da je tako, svjedoče i neovjerene rečenice: **Grad Požega dala je potporu učenicima*, **Općina Lovran raspisao je nove izbore*, **Grad Vinkovci imali su još jednu prekrasnu jesen*. Uz predikatnu sročnost kao kriterij određivanja zavisnoga ili glavnoga člana spoja riječi može poslužiti i kriterij člana koji identificira drugi član, tj. sužava mu značenje (v. i Marković 2008). Iz (11) jasno je da značenje sužava vlastito ime, tj. *Požega, Lovran, Vinkovci*, pa ono u rečeničnome ustroju ima službu apozicije i značenje identifikacije jer jednoznačno određuje o kojemu je predmetu riječ, usp. i *Rijeka Dunav oduševila nas ljepotom i širinom, a rijeka Una pružila nam je nezaboravnu avanturu*. Može li se navedeno odnositi i na spojeve u kojima se apozicijska sintagma odnosi na živo te u kojoj članovi stoje u odnosu potpune sročnosti,¹⁵ npr. *Prijateljica Marija otišla je na odmor u Grčku, Susjed Ivan pomogao nam je popraviti štednjak, Učenik Niko pročitao je lektiru, Student Vanja Petrović položio je ispit?* Ako se vlastitim imenom jednoznačno određuje o kojem je prijatelju ili učeniku riječ, može li se i o njemu govoriti kao o određenici, tj. zavisnome članu ili apoziciji? Smatramo da može jer vlastito ime i tada sužava značenjski opseg

¹⁴ A. Vlastelić (2007) uz pregled tumačenja apozicije u kroatističkoj i slavenskoj jezikoslovnoj literaturi otvara zanimljiva pitanja njezina sintaktičkoga i semantičkoga statusa. Tradicionalni kroatistički opis apozicije i apozitivne sintagme minuciozno pretresa i I. Marković (2008).

¹⁵ O apoziciji i sročnosti te odnosu živoga i neživoga v. Znika (2009).

lijevoga člana spoja riječi, usp. *Sin Niko ide u školu, a sin Andro u vrtić, Profesor Ivić ispraviti će Vam test, ali ćete odgovarati kod profesora Marića* i sl. Na temelju kriterija sužavanja značenja, tj. jednoznačnoga određivanja ili identifikacije jasnije¹⁶ je zašto se u gramatičkim opisima desni član spoja u primjerima tipa *ptica selica* uzima kao apozicija. Iz sličnih primjera jasno je da se takvim spojevima imenuje primjerice red ili porodica koje vrste ili kakva određena skupina vrste,¹⁷ npr. *ptiča – ptica patkarica, ptica rodarica, ptica nojevka, papiga tigrica, patka plivalica, ptica selica*. Desni član sužava značenje pojma *ptica*, tj. jednoznačno ga određuje ili identificira. U skladu je s tim i tumačenje I. Markovića (2008: 122) da je *selica, tigrica* ili *plivalica* restriktivni modifikator. Da desni član sužava značenje lijevoga, razvidno je i iz primjera tipa *učenik prosvjednik, nastavnik prosvjednik, student predstavnik* i sl. – odredbeni spoj čine opće imenice, od kojih desna sužava značenje lijeve,¹⁸ usp. *Imena studenata predstavnika i njihovih zamjenika navedena su na kraju zapisnika, Učenici prosvjednici to ne prihvaćaju, već traže da prijevoz bude u cijelosti besplatan, Pod točkom Nastava i studenti članovi Senata većinski su potvrdili Odluku o visini školarina*. Da desna opća imenica sužava značenski opseg lijeve, razvidno je i iz spojeva tipa *političar lopov* i *lopov političar*, tj. rečenica *Političari lopovi nisu silom došli na vlast, nego ih je narod izabrao* i *Eto, mi imamo sreću da su naši lopovi političari prodali sve*. U prvoj rečenici spojem *političari lopovi* imenuje se skupina političara koji su i lopovi. U drugoj rečenici spojem *lopovi političari* imenuje se skupina lopova iz reda političara. Dakle desnim se članom modificira lijevi, tj. glavni član. Ova kratka rasprava o apoziciji na temelju kategorijskoga značenja identifikacije potvrđuje nužnost preispitivanja opisa apozicije i argumentacije u okviru gramatičkih opisa te razložnost i valjanost njihove kritike i argumentiranih rasprava u prvome redu u okviru zasebnih radova posvećenih tom rečeničnom članu (npr. Vlastelić 2007; Znika 2008; Marković 2008), ali i novijih gramatika (npr. Belaj, Tanacković Faletar 2014). Štoviše, i našim se kratkim pregledom problema ukazalo na to da je lijevi član spoja glavni, a desni zavisni – njime se lijevi (glavni) identificira, čime se potvrđuje pravilo koje na temelju iscrpne i izvrsno argumentirane analize izvodi I. Marković (2008) – redosljed članova sintagme određuje značenje sintagme – u hrvatskim apozitivnim sintagmama desna imenica bez obzira na to je li opća ili vlastita modificira lijevu. Apozitivnim odnosima u širem smislu I. Marković (2008:

¹⁶ U gramatičkim se opisima (npr. Barić i sur. 1997, Raguž 1997) apozicijska funkcija desnoga člana sintagme argumentirala činjenicom da je riječ o spoju dviju općih imenica, pa desna poblize određuje lijevu.

¹⁷ I. Marković (2008: 122) navodi da je takvih primjera mnogo, npr. *rak samac, zmija otrovnica, ban pučanin, franjevac trećoredac, kanu jednokleka, pita zeljanica, tvrtka keči, žila kucavica, ljudi žabe*. I navedenim se sintagmama imenuju redovi ili skupine. Točnije, desnim se članom identificira red, porodica ili skupina kojeg razreda ili vrste.

¹⁸ I. Marković (2008: 122) navodi primjere *žena akademik, žena vrač, gost profesor, gost lektor*, smatrajući da i u njima desni član povećava sadržaj lijevoga člana i tako mu smanjuje opseg.

121–122) smatra odnos „nerestriktivnih dodataka i upravnih sintagmi ne samo imeničkoga tipa“, npr. *Egipat, zemlja faraona, uvijek je privlačio turiste; Tebi, kao svom prijatelju, mogu reći sve*. S druge strane, L. Minova-Gjurkova (1994: 196), govoreći o apoziciji u makedonskome, samo taj odnos tumači kao apoziciju, navodeći da dolazi iza imenske grupe na koju se odnosi te se odvaja zarezima od drugih rečeničnih članova, ističući da su dvije imenske grupe sintaktički jednako vrijedne, što je razvidno i iz mogućnosti zamjene mjesta, usp. *Скопје, главниот град на РМ, се наоѓа на реката Вардар* i *Главниот град на РМ, Скопје, се наоѓа на реката Вардар*. U okviru apozicije ne obrađuje primjere tipa *професор/професорот Марков*, nego ih smatra atributnim cjelinama. U rusističkoj se jezikoslovnoj literaturi oni pak smatraju apozitivnim sintagmama, pri čemu se zavisnim članom smatra lijevi član spoja, npr. *ученик Саши*. U spojevima tipa *город Москва*, koji se odnose na neživo, lijevi je član spoja glavni, a značenje mu sužava desni (zavisni) član (v. Valgina 1973: 116–118; Akimova i sur. 2009: 50).

4 Identifikacija i atribucija na razini složene rečenice

Budući da su spomenuti članovi rečeničnoga ustroja – imenski predikat, atribut i apozicija – u korelaciji sa subordiniranim klauzama s funkcijom pojedinoga od njih, jasno je da identifikaciju i atribuciju razmatramo i u okviru predikatnih i atributnih rečenica.

Na razini subordinacije kopula povezuje subjekt s identifikacijom (12a) i atribucijom (12b) izrečenima zavisnom klauzom:

(12a) On je što je i nekad bio.

(12b) Gradonačelnik je (takav)¹⁹ da pošteniji ne može biti.

Iz primjera (13a–b) razvidno je da predikatna klauza nije samo u korelaciji s kopulativnim predikatnom nego i sa semikopulativnim (v. i Belaj, Tanacković Faletar 2020: 300):

¹⁹ Za razliku od hrvatskih predikatnih klauza tipa (12b), u kojima je uporaba tzv. suodnosnih ili korelativnih riječi u načelu fakultativna (v. Silić – Pranjković 2005: 330), u ruskome je obvezna jer se značenje tih riječi, uklopljenih u ustroj glavne klauze, konkretizira predikatnom klauzom (v. Valgina 1973: 299–300), usp. *Она таква/такој, каква/какој била и прејде*.

(13a) Postao je kakvi su bili i njegovi roditelji.

(13b) Čini se da je pošten.

Na temelju primjera (12) i (13) potvrđuje se i utemeljenost postavke B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2020: 299) o odnosu glavne i zavisne klauze predikatne rečenice – „glavne su klauze u okviru subordinacijskih konstrukcija predikatnoga tipa specifične upravo po tome što ne posjeduju cjelovite značenjske profile, a njihovu uspostavu pritom osiguravaju relacijski semantički polovi subordiniranih klauza... Zbog takve predodžbene nepotpunosti ni struktura glavnih klauza u predikatnim rečenicama ne može se emancipirati od strukture subordiniranih klauza, za razliku od često jasno izražene mogućnosti strukturne emancipacije glavnih klauza u subordinacijskim konstrukcijama nekih drugih tipova.“

Identifikacija i atribucija kojega člana glavne klauze izražavaju se atributnim klauzama tipa (14):

(14a) Rijeka kojom su plovili zove se Dunav / Rijeka što smo njome plovili zove se Dunav.

(14b) Rijeka čije smo ušće posjetili oduševila nas je svojom ljepotom.

(14c) Cetina, koja se nalazi u Splitsko-dalmatinskoj županiji, ulijeva se u Jadransko more kod Omiša.

Ti se kategorijski odnosi u okviru atributnih rečenica mogu lučiti na temelju opreke restriktivnost i nerestriktivnost. Podsjetit ćemo da smo na razini jednostavne rečenice apozicijskim odnosom u užemu smislu odredili identifikacijski, tj. restriktivni odnos desnoga člana prema lijevomu, glavnomu, npr. *rijeka Dunav, sin Niko, papiga tigrice, putnik namjernik*. Na istoj je razini apozitivni odnos u širem smislu nerestriktivan, tj. ostvaruje se kao dodatak upravnoga člana već određena imenom, npr. *Cetina, rijeka u središnjoj Dalmaciji, utječe u more*. Kada je riječ o subordinacijskoj razini, restriktivni se odnos uspostavlja atributnim klauzama tipa (14a–b) – sužavajući opseg pojma glavne klauze, jednoznačno određuju o kojemu je pojmu riječ, tj. određuju zove li se Dunav rijeka kojom smo plovili ili ona čije smo ušće posjetili. S druge strane, apozicijske klauze, kako se još nazivaju nerestriktivne atributne klauze (npr. Znika 2003; Silić, Pranjković 2005), odnose se na pojam čije je značenje konkretizirano ili vlastitim imenom (14c) ili kojom drugom riječi u službi

antecedenta,²⁰ pa apozicijska klauza donosi samo dodatnu obavijest te se od glavne klauze odvaja zarezom. Time i apozitivne klauze predstavljaju apozitivne odnose u širem smislu. U slavenskim jezicima sa strukturnim interpunkcijskim načelima (npr. ruski, slovenski), za razliku od hrvatskoga, interpunkcija nije razlikovno obilježje dvaju tipova atributivnih rečenica jer se dijelovi rečenične cjeline razdvajaju zarezom bez obzira na spomenutu opreku.

Uz subordinaciju identifikacija i atribucija mogu se analizirati i na koordinacijskoj razini (15):

(15a) Oni su Marija i Ivan / Oni su mladi i sposobni / Nisu ni mladi ni sposobni.

(15b) To nije Marija, nego Nataša / Marija je stomatologinja, a Ivan odvjetnik / Njihova je kći mlada, ali jako uspješna.

(15c) To je ili Marija ili Nataša / Ili su zaljubljeni do ušiju ili posvađani.

Iz (15) jasno je da predmetni kategorijski odnosi mogu počivati na združivanju klauzalnih semantičkih polova u kontinuitetu svojih realizacija (15a), na kontrapunktiranju identifikacijskih i atribucijskih sadržaja klauza (15b) te na isključivanju jedne identifikacije ili atribucije drugom (15c) (usp. Belaj, Tanacković Faletar 2020).

5 Identifikacija i atribucija na razini teksta

Na suprasintaktičkoj razini identifikacija i atribucija mogu se analizirati u okviru obraćanja sugovorniku, tj. vokativnosti u čijoj je službi vokativni izraz²¹ te u okviru rečeničnoga kompleksa i uporabe zamjenjivačko-upućivačkih konektora.

²⁰ B. Belaj i G. Tanacković Faletar (2020: 322–330) navode npr. lične zamjenice (*Ali prokleti vi, koji ste mi vina piti dali!*), posvojne pridjeve i posvojne zamjenice (*Taj posao preuzima moja majka, koja se od svih ukaućana prva diže*), proksimalne i medijalne pokazne zamjenice (*A znate li kako se zove taj čovjek, koji je te riječi napisao?*), determinatore *neki* i *jedan* (*A ta nova publika su neka djeca, koja ništa ne znaju o kazalištu*).

²¹ Govorimo o vokativnome izrazu uzimajući u obzir to da on u hrvatskome može biti u vokativu, ali i u nominativu jer do izraznoga izjednačavanja dolazi i u onim slučajevima koje gramatička norma ne predviđa (v. Badurina 2010: 6). Obraćanje se u južnoslavenskim jezicima analitičke deklinacije, ali i u nekim sintetičke, npr. ruskome, bjeloruskome, slovačkome, slovenskome, izražava izrazom u nominativu, a posebni vokativni oblik imaju samo neke riječi, npr. rus. *боже, старце, господу*. Zanimljivo je što se u suvremenome ruskome jeziku rabi poseban vokativni izraz nekih ženskih i muških imena (ali i općih imenica) nastao „usijecanjem“ (*усеченные формы*), tj. ispadanjem krajnjega vokala odnosno gramatičkoga morfa (usp. Valgina 1973: 258–259), npr. *Таня – ТаньО, мама – мамО; Саша(а), ты заплатил в этом месяце за электричество?*, što je u suprotnosti s postavkama iznesenima u okviru naravne morfologije da su morfovi za vokativ slikovno ikonični – vokali su zvonkiji od nevokala te ostvaruju prednost u dozivanju (v. Marković 2018: 415).

Komunikacijske i pragmatičke uloge vokativnoga izraza jesu pozivanje i oslovljavanje. Oslovljavanjem se sugovornik izdvaja, identificira i poziva na sudjelovanje u govornome činu (16).

(16a) Ministre, dajem Vam riječ.

(16b) Opet si dobila pet, štreberice jedna! / Lijenčino, misliš li položiti ispite? / Zašto bježiš, kukavice?

(16c) Maco / Srce / Dušo / Mišu / Ljubavi, jesi li mi gladan?

(16d) Iva / Ivo, Lena / Leno, kako si?

Identificiranje oslovljavanjem može biti praćeno i atribucijom (16b–c). Tada u vokativnome izrazu dolaze imenice kojima se sugovorniku pridaju pozitivne ili negativne osobine zbog radnje poznate iz rečenice s vokativnim izrazom ili iz konteksta. U vokativnome izrazu često mogu biti i imenice koje se izvan vokativnoga izraza rabe u drugome značenju (v. Piper i sur. 2005). Tada se uz oslovljavanje i pozivanje vokativnim izrazom izražava i stupanj bliskosti govornika i sugovornika (16c). Uz sve navedeno izbor vokativnoga izraza može doprinijeti i izrazu emocionalnosti (16d). Naprimjer, gramatička norma za ženska imena koja ne završavaju na *-ic-a* navodi da u vokativu imaju morfem *-o* ili *-a* (Silić, Pranjković 2005: 109). Tako je dakle i s dvosložnim ženskim imenima dugouzlaznoga naglaska na prvome slogu tipa *Íva*. Rekli bismo da se vokativnim oblikom *Ivo* (*Leno, Luno, Ido, Majo*) osim identificiranja sugovornika i obraćanja impliciraju i emotivnost, naklonost te bliskost. Vokativni oblik *Iva, Lena, Luna, Ida* u smislu potonjih triju funkcija smatramo neutralnijim.

Kada je riječ o izražavanju identifikacije i atribucije u okviru rečeničnoga kompleksa, najzornije ih je prikazati na temelju anaforičkoga ili kataforičkoga upućivanja imenskim riječima (zamjenicama, pridjevima i brojevima) u službi konektora. Pri ustrojavanju rečenica u tekst jedna rečenica kojom svojom sastavnicom može upućivati na drugu rečenicu (Silić, Pranjković 2005: 359). Prethodni se dio teksta može identificirati kao što nužno za izvršenje kakve radnje ili kao nositelj kakva svojstva:

(17a) Ljudska inteligencija može biti instrument kojim se mogu prevladati svi konflikti i razlike. Zbog toga je važno da bude usmjerena u konstruktivnom smjeru.

(17b) Renault je predstavio Cup izvedbu Twinga RenaultSport 133, namijenjenu pravim trkačima koji mare isključivo za performanse. Takvima ne treba klima uređaj, ni automatska aktivacija brisača i prednjih svjetala.

(17c) Svladavanjem poraza i prepreka možemo ostvariti pobjede kojima ćemo se uvijek ponositi i rado ih se sjećati. To je ono što život čini uzbudljivim i zanimljivim.

Anaforični elementi *to* (*zbog toga*), *takav* (*takvima*), *to* odnose se na jedinice prethodne rečenice ili pak na rečenicu u cijelosti. Zbog svojih svojstava te se jedinice, npr. *pravi trkači* u (17b), i rečenični sadržaj u cijelosti (17a i c) identificiraju kao nužan sadržaj sljedeće rečenice. Rečenicom se na isti način može uputiti na identifikaciju ili atribuciju čiji se nositelj otkriva u sljedećoj rečenici (18):

(18a) Na raspolaganju su nam tri vrste penjačkih kaciga. Prva je kaciga s tvrdom ljskom i kolijevkom. Druga je kaciga s čvrstom pjenom. Treća je hibridna.

(18b) On je zadužen za upravljanje i odlučivanje. On je premijer.

Kataforičkim se elementima, npr. *tri vrste penjačkih kaciga* u (18a), upućuje na jedinice sljedeće rečenice, pri čemu se kataforički elementi identificiraju i atribuiraju (npr. *druga – kaciga s čvrstom pjenom*).

6 Zaključak

U ovom je radu dan pregled predmetnih kategorijskih značenja na svim sintaktičkim razinama, uključujući i suprasintaktičku. U okviru svake razine postoje pojave, osobitosti i problemi u vezi s izražavanjem identifikacije i atribucije koje valja iscrpnije istražiti. Primjerice, govorimo li o razini riječi, predmetna kategorijska značenja valjalo bi analizirati i u okviru glagola – popisati glagole identificiranja i atribuiranja, podijeliti ih u uže skupine (npr. samoznačni, kopulativni, semikopulativni, perifrastični) te navesti oblik i sintaktičko-semantički status njihovih dopuna. Kada je riječ o sintagmatskoj razini, korisno bi bilo napraviti kontrastivni pregled sročnosti (kongruencije) bez morfološke vidljivosti imenskih gramatičkih kategorija – koje skupine imenskih riječi obuhvaća i na koje se gramatičke kategorije odnosi. Osim za usporedna proučavanja takav bi pregled bio koristan i za poučavanje slavenskih jezika kao J2. Kada je riječ o predmetnim kategorijskim značenjima na razini gramatičkoga ustroja jednostavne rečenice, zanimljivo je

konkuriranje instrumentala i nominativa uz kopolativni glagol – u dijelu južnoslavenskih jezika padeži alterniraju ovisno o tome izražava li se trajno ili privremeno svojstvo (npr. u hrvatskome, bosanskome), u drugome dijelu nominativ ne može alternirati s instrumentalom (npr. u slovenskome, srpskome). S druge strane, u istočnoslavenskim jezicima spomenuta se opreka gubi te instrumental potiskuje nominativ. Štoviše, uz to što je dopuna i kopolativnim i semikopolativnim glagolima, u ruskome instrumental može biti i „univerzalni“ padež sekundarnoga predikata. Izražavanje predmetnih kategorija na razini gramatičkoga ustroja rečenice posebnu pozornost plijeni u okviru nesamostalnoga rečeničnoga člana – apozicije. Na temelju kriterija identifikacije, tj. jednoznačnoga određivanja kojega pojma, i svojim smo pregledom dokazali da je u hrvatskome zavisn desni, a ne lijevi član sintagme. Dakle desni član ima službu apozicije. Restriktivnost kao obilježje apozitivnih sintagma u užem smislu izostaje u tzv. apozicijskim klauzama, čije se značenje svodi na dodatnu obavijest o pojmu glavne klauze, čije je značenje već konkretizirano vlastitim imenom ili kojim drugim elementom.

Literatura

- Galina Nikolaevna AKIMOVA, Svetlana Vadimovna VJATKINA, Vladimir Pavlovič KAZAKOV, Dmitrij Vladimirovič RUDNEV, 2009: *Sintaksis sovremenno rusškogo jazyka*. Ur. Svetlana Vadimovna Vjatkina. Moskva: Akademija.
- Lada BADURINA, 2010: Padeži i komunikacija. *Sintaksa padeža: Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Drugi hrvatski sintaktički dani*. Ur. Matea Birtić, Dunja Brozović Rončević. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Filozofski fakultet u Osijeku. 1–14.
- Lada BADURINA, 2013: Vremenski odnosi na razini složene rečenice i teksta. *Vrijeme u jeziku – Nulti stupanj pisma: Zbornik radova 41. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Tatjana Pišković, Tvrтко Vuković. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagrebačka slavistička škola). 75–97.
- John Frederick BAILY, 2012: *The Syntax of Russian*. New York: Cambridge University Press.
- Eugenija BARIĆ, Mijo LONČARIĆ, Dragica MALIĆ, Slavko PAVEŠIĆ, Mirko PETI, Vesna ZEČEVIĆ, Marija ZNIKA, 1997: *Hrvatska gramatika. Četvrto izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Branimir BELAJ, 2009: Prostorna značenja na razini složene rečenice. *Prostor u jeziku/Književnost i kultura šezdesetih*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zebra komunikacije. 43–67.
- Branimir BELAJ, 2013: O vremenu i vremenskim značenjima u hrvatskome jeziku. *Vrijeme u jeziku - Nulti stupanj pisma: Zbornik radova 41. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Tatjana Pišković, Tvrтко Vuković. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagrebačka slavistička škola). 11–32.
- Branimir BELAJ, Goran TANACKOVIĆ FALETAR, 2014: *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Branimir BELAJ, Goran TANACKOVIĆ FALETAR, 2017: *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga druga. Sintaksa jednostavne rečenice*. Zagreb: Disput.
- Branimir BELAJ, Goran TANACKOVIĆ FALETAR, 2020: *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga treća. Sintaksa složene rečenice*. Zagreb: Disput.
- Viktor Ivanovič BORKOVSKIJ, Pjotr Savvič KUZNECOV, 2006: *Istoričeskaja grammatika rusškogo jazyka. Treće izdanje*. Moskva: KomKniga.

- Ivana BRAČ, 2018: *Instrumental u hrvatskom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Halid BULIĆ, 2011: *Iz morfologije i sintakse savremenog bosanskog jezika*. Sarajevo: Slavistički komitet.
- Steven FRANKS, 1995: *Parameters of Slavic Morphosyntax*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Ljudmila GEIST, 2006: Copular Sentences in Russian vs Spanish at the Syntax-Semantics Interface. *ZAS Papers in linguistics* 44, 99–110.
- Dževad JAHIĆ, Senahid HALILOVIĆ, Ismail PALIĆ, 2004: *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole*. Zenica: Dom štampe.
- Miloš KOVAČEVIĆ, 1988_a: *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost.
- Miloš KOVAČEVIĆ, 1988_b: Koncesivnost kao posljedica negacije kauzalnosti. *Filologija* 16, 93–100.
- Nikola LJUBEŠIĆ, Filip KLUBIČKA, 2014: Using crowdsourcing in building a morphosyntactically annotated and lemmatized silver standard corpus of Croatian. *Zbornik 17. međunarodne multikonferencije Informacijska društva – IS 2014 Zvezek* G. Ur. Tomaž Erjavec, Jerneja Žganec Gros. Ljubljana: Institut „Jožef Stefan”. 62–68.
- Ivan MARKOVIĆ, 2008: Hrvatska apozitivna sintagma i sintaksa imenâ. *Folia onomastica Croatica* 17, 119–137.
- Ivan MARKOVIĆ, 2009: Rezultativni sekundarni predikat u hrvatskome. *Suvremena lingvistika* 35/68, 221–246.
- Ivan MARKOVIĆ, 2010: *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- Ivan MARKOVIĆ, 2018: *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Milan MIHALJEVIĆ, 2014: *Slavenska poredbena gramatika. 2. dio: Morfologija, Prozdjija, Slavenska pradomovina*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ksenija MILOŠEVIĆ, 1986: Sintaksički postupci za iskazivanje koncesivnih relacija u složenoj rečenici u srpskohrvatskom jeziku i semantička struktura koja se pri tom ostvaruje. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 15/1, 33–47.
- Liljana MINOVA-GJURKOVA, 1994: *Sintaksa na makedonskiot standarden jazik*. Skopje: Rading.
- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, Jelena CVITANUŠIĆ TVICO, 2012: Načini izražavanja dopusnosti u hrvatskome jeziku. *Bosanskohercegovački slavistički kongres: zbornik radova*. Ur. Senahid Halilović. Sarajevo: Slavistički komitet. 527–539.
- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2020: Predikat u hrvatskome jeziku. *HINIZ - Hrvatski inojezični*. Ur. Zrinka Jelaska, Igor Marko Gligorić. Zagreb – Klagenfurt: Hrvatsko filološko društvo, Filozofski fakultet u Zagrebu; Institut za slavistiku Sveučilišta u Klagenfurtu. 195–221.
- Mirela OMEROVIĆ, 2011: *Nekongruentni atribut u bosanskome jeziku*. Sarajevo: Slavistički komitet.
- Ismail PALIĆ, 2007: *Sintaksa i semantika načina*. Sarajevo: Bookline.
- Ismail PALIĆ, 2015: *Rasprave iz sintakse i semantike*. Sarajevo: Bosansko filološko društvo.
- Mirko PETI, 1979: *Predikatni proširak*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Predrag PIPER, Ivana ANTONIĆ, Vladislava, RUŽIĆ, Sreto TANASIĆ, Ljudmila POPOVIĆ, Branko TOŠOVIĆ, 2005: *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga i Matica srpska.
- Ivo PRANJKOVIĆ, 2001: *Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Ivo PRANJKOVIĆ, 2013: *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Ivo PRANJKOVIĆ, 2016: *Gramatika u riječima i riječi u gramatici*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Alojzije PROSOLI, 1975: Dopusne rečenice (O prividnosti razbijene subordinacije). *Suvremena lingvistika* 12, 21–25.
- Alojzije PROSOLI, 1978: Uzročne rečenice. *Suvremena lingvistika* 17/18, 53–58.
- Dragutin RAGUŽ, 1997: *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- George Yurii SHEVELOV, 1993: Ukrainian. *The Slavonic Languages*. Ur. Bernard Comrie, Greville G. Corbett. London, New York: Routledge. 947–998.
- Josip SILIĆ, Ivo PRANJKOVIĆ, 2005: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Liljana ŠARIĆ, 2008: Some remarks on resultative constructions in Croatian. *Croatia et Slavica Iadertina* 4/4, 22–33.

- Goran TANACKOVIĆ FALETAR, Branimir BELAJ, 2010: Konceptualnosemantički temelji gramatičkih odnosa: predikatni instrumental u hrvatskome jeziku. *Suvremena lingvistika* 36/70, 147–172.
- Jože TOPORIŠIĆ, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Nina Sergeevna VALGINA, 1973: *Sintaksis sovremenog ruskog jezika. Učebnik dlja vuzov*. Moskva: Vysšaja škola.
- Robert D. Jr. VAN VALIN, Randy J. LAPOLLA, 1997: *Syntax: Structure, Meaning and Function*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anastazija VLASTELIĆ, 2007: Razmišljanja o apoziciji. *Sintaktičke kategorije*. Ur. Branko Kuna. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku. 271–282.
- Marija ZNIKA, 2003: Atributne, apozicijske i proširajuće rečenice?. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje* 29/1, 363–371.
- Marija ZNIKA, 2008: *Sintaksa i semantika (Rasprave i članci)*. Zagreb: Pergamema.
- Marija ZNIKA, 2009: Apozicija i sročnost. *Jezyk* 56/2, 64–70.

Identification and Attribution at the (Supra)Syntactic Level in Croatian

The paper discusses the expression of categorical relations of identification and attribution at the (supra)syntactic level in Croatian. Within the Croatian linguistic literature (eg Tanacković Faletar and Belaj 2010, Brač 2018, Nazalević Čučević 2020) these categorical relations are discussed within copulative and semi-copulative predicates, i.e. the semantic status of the nominal words as nominal predicates (e.g. *To je Ivan, Ivan je susjed, Čini se nepotkupljiv nepotkupljivim/ kao nepotkupljiv/ nepotkupljivo, Proglasili su ga predsjednikom*). Thus, we consider identification to be the unambiguous determination of a subject or object (e.g., *To je Ivan, Nazvali su ga Ivan, Proglasili su ga predsjednikom*), and by attribution we mean the utterance of the characteristics of a referent (e.g. *Čini se nepotkupljiv nepotkupljivim/ kao nepotkupljiv/ nepotkupljivo, Smatraju ga dobrim*). Still, the categorical relations of identification and attribution can be expressed at all syntactic levels, not only within the basic member of the sentence structure – the predicate. We analyse identification and attribution at the level of word, syntagmeme, simple and complex sentences, and at the suprasyntactic level, i.e. at the text level. When it comes to the level of a simple sentence, we analyse them within the members of the sentence structure, and not only within nominal predicates, but also the resultative secondary predicate, attribute and apposition. At the complex sentence level, we analyse them within subordination (predicate and attribute clauses) and coordination. At the level of a complex sentence, we refer briefly to these categorical relations within the hypotaxis (predicate and attribute clauses) and parataxis. When it comes to the suprasyntactic level, we analyse them based on vocative expression and sentence complex. Within certain levels, we open a discussion or continue existing discussions on problems such as partial agreement of attribute syntagmeme (*roza haljina, gratis putovanje, mrak film, zakon pjesma*), the syntactic and semantic status of NP complements of semi-copulative verbs with the meaning of naming (eg *Zvali su ga imenom i Zvali su ga Ivan*), the syntactic and semantic status of apposition, etc. The aim of the paper is to offer a systematic presentation of identification and attribution at the mentioned (supra)syntactic levels, supporting it with examples of other Slavic languages and their descriptions.

